

Кәсіптік одақтар туралы

Қазақстан Республикасының 1993 жылғы 9 сәуірдегі Заңы

Қазақстан Республикасы Жоғарғы Кеңесінің Жаршысы, 1993 ж., N 8, 200-құжат

МАЗМҰНЫ

I-тарау Жалпы ережелер

1-бап. Қазақстан Республикасындағы кәсіптік одақтар

Қазақстан Республикасындағы кәсіптік одақтар (кәсіподақтар) - дербес, тіркелген жеке мүшелігі бар қоғамдық бірлестіктер, оларды азаматтар өздерінің кәсіптік мүдделерінің ортақтығы негізінде өз мүшелерінің еңбек ету, сондай-ақ басқа да әлеуметтік-экономикалық құқықтары мен мүдделерін білдіріп, қорғау, еңбек жағдайларын қорғау мен жақсарту үшін ерікті түрде құрады.

2-бап. Қазақстан Республикасының кәсіптік одақтар туралы заңнамасы

1. Қазақстан Республикасының кәсіптік одақтар туралы заңнамасы Қазақстан Республикасының Конституциясына негізделеді және осы Заң мен Қазақстан Республикасының өзге де нормативтік құқықтық актілерінен тұрады.

2. Егер Қазақстан Республикасы ратификациялаған халықаралық шартта осы Заңда көзделгендерден өзгеше ережелер белгіленсе, онда халықаралық шарттың ережелері қолданылады.

Ескерту. 2-бап жаңа редакцияда - Қазақстан Республикасының 2009.04.29. N 154-IV Заңымен.

3-бап. Осы Заңның жекелеген салаларда қолданылу ерекшеліктері

Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерінде, басқа да әскерлері мен әскери құрамаларында ішкі істер, ұлттық қауіпсіздік органдарында осы Заңның қолданылу ерекшеліктері осы құрамалар туралы Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленеді.

Осы Заңның ережелері Қазақстан Республикасында тұрып, жұмыс істейтін шетел азаматтары мен азаматтығы жоқ адамдарға қолданылады, сондай-ақ республикадан тыс жерде іссапар тәртібімен жұмыс істейтін Қазақстан Республикасының азаматтарына да қолданылуы мүмкін.

Ескерту. 3-бапқа өзгерту енгізілді - Қазақстан Республикасының 2002.07.10. N 338 Заңымен.

4-бап. Кәсіптік одақтар құру бостандығы

Қазақстан Республикасының азаматтары кәсіптік одақтарға бірігуге құқылы.

Кәсіптік одақтар өз мүшелерінің тең құқылығы негізінде құрылады. Бір кәсіп (кәсіптер тобы) шеңберінде құрылатын кәсіптік одақтардың санына шек қойылмайды.

Барлық кәсіптік одақтарға бірдей құқылық мүмкіндік беріледі.

Кәсіптік одақтарды құруға кедергі келтіру, сондай-ақ оның қызметіне қарсы әрекет жасау заң бойынша қудаланады.

5-бап. Кәсіптік одақтардың құрылу принциптері мен өзара қатынастары

Кәсіптік одақтар өндірістік-салалық принцип бойынша құрылады.

Кәсіптік одақтың ішкі құрылымы оның жарғысымен белгіленеді.

Кәсіптік одақтар ерікті негізде өндірістік (салалық), аумақтық және өзге принциптер бойынша одақтардың бірлестігін құра алады, сондай-ақ оларға кіре алады, бір-бірімен уақытша және тұрақты шарттар, келісімдер жасасып, бірлескен акциялармен шаралар өткізе алады.

6-бап. Қазақстан Республикасы кәсіптік одақтарының халықаралық байланыстары

Жарғылық мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес кәсіподақтар басқа елдердің кәсіподақ ұйымдарымен ынтымақтасуға, халықаралық кәсіподақ бірлестіктері мен ұйымдарына кіруге, олармен, сондай-ақ шет елдердің кәсіптік одақтарымен шарттар және келісімдер жасасуға қақылы.

7-бап. Азаматтарды кәсіптік одақтарға мүше болу белгісі бойынша кемсітушілікке тыйым салу

Кәсіподақтарға мүше болу азаматтардың заңдарда кепілдік берілетін еңбек ету, әлеуметтік-экономикалық, саяси, жеке құқықтары мен бостандықтарына қандай да бір шек қойылуына әкеп соқтырмайды.

Қызметкердің жұмысқа қабылдануын, жұмыста жоғарылауын, сондай-ақ жұмыс берушінің бастамасы бойынша еңбек шартын бұзуды оның белгілі бір кәсіподақта болу, оған кіру немесе одан шығу себебімен байланыстыруға тыйым салынады.

Ескерту. 7-бапқа өзгерту енгізілді - Қазақстан Республикасының 2007.05.15. N 253 Заңымен.

2-тарау Кәсіптік одақтардың құрылуы, олардың қызметінің тоқтатылуы

8-бап. Кәсіптік одақтың құрылуы

Кәсіптік одақ кемінде он адамнан тұратын азаматтар тобының бастамасымен құрылады, олар құрылтай съезін (конференциясын, жиналысын) шақырып, онда одақтың жарғысы бекітіледі және басшы органдары құрылады.

Мүшелікке өту және одан шығу шарттары мен тәртібі кәсіптік одақтың жарғысымен белгіленеді.

Кәсіптік одақтың заңды ұйым ретінде құқылық қабілеті ол тіркелген кезден пайда болады.

Кәсіптік одақтарды тіркеу "Қоғамдық бірлестіктер туралы" Қазақстан Республикасының Заңына және "Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу туралы" Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес жүргізіледі.

Тіркеуші орган кәсіподақтардың қызметіне бақылау жасамайды.

Ескерту. 8-бапқа өзгерістер енгізілді - ҚР Президентінің 1995.10.05. N 2489 Заң күші бар Жарлығымен, 2009.04.29. N 154-IV Заңымен.

9-бап. Кәсіптік одақ қызметінің тоқтатылуы

Кәсіптік одақ қызметінің тоқтатылуы "Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексінде және "Қоғамдық бірлестіктер туралы" Қазақстан Республикасының Заңында белгіленген тәртіппен жүзеге асырылады.

Ескерту. 9-бапқа өзгерту енгізілді - Қазақстан Республикасының 2009.04.29. N 154-IV Заңымен.

3-тарау

Кәсіптік одақтардың құқықтары мен кепілдіктері

10-бап. Кәсіптік одақтардың құқықтары

Кәсіптік одақтардың мынадай құқықтары бар:

мемлекеттік және шаруашылық органдармен, қоғамдық ұйымдармен, кәсіпкерлермен және олардың бірлестіктерімен (одақтарымен, ассоциацияларымен) өзара қатынастарда өз мүшелерінің құқықтары мен мүдделерін білдіріп, қорғау, өз мүшелерінің құқықтары мен мүдделерін қорғау мақсатымен сотқа талап қою, сотта, төрелік сотта, басқа органдарда олардың мүдделерін қорғау, оларға өзге де құқылық көмек көрсету, заң консультацияларын және құқылық көмек көрсететін басқа да қызметтер құру, және еңбек дауларын қарау және заңдарға сәйкес ұжымдық еңбек дауларын (жанжалдарын) шешуге қатысу, келісімдер мен ұжымдық шарттар жасасу;

ақша қорларын қалыптастыру;

мемлекеттік басқару органдарының кәсіподақ мүшелерінің құқықтары мен заңды мүдделеріне нұқсан

келтіретін актілері жөнінде сотқа шағым жасау; мемлекеттік өкімет пен басқару органдарына олар қабылдаған, кәсіподақ мүшелерінің құқықтары мен заңды мүдделеріне нұқсан келтіретін құқылық актілердің толық немесе ішінара күшін жою не оларды өзгерту туралы өтініш жасау;

кәсіподақ мүшелерінің құқықтары мен заңды мүдделеріне нұқсан келтіретін, прокурорлық қадағалау саласындағы құқылық актілерге наразылық білдіру туралы, кәсіподақтар туралы заңнамасын, Қазақстан Республикасының еңбек заңнамасын бұзушы адамдарға қарсы іс қозғау туралы прокуратураға өтініш жасау;

заңда берілген құқықтар шегінде өз мүшелері жөнінде еңбек, тұрғын үй және зейнетақы заңнамасының, кәсіподақтар туралы заңнаманың орындалуына қоғамдық бақылауды жүзеге асыру және анықталған бұрмалаушылықтардың жойылуын талап ету;

бағаның өсуіне байланысты ең төменгі тұтыну бюджетінің және оның жекелеген тұтыну себептерінің нақтылы-зағтай құрылымы мен құрамын қайта қарауға, еңбекке ақы төлеуді, зейнетақыларды және жәрдемақыларды қайта қарауға қатысу;

өз кәсіподағы мүшелерінің кәсіпорындары мен жұмыс орындарына өз өкілдерін жіберу;

еңбек ұжымдарының тапсырмаларына сәйкес олардың әлеуметтік-экономикалық құқықтары мен мүдделерін білдіру және қорғау, олардың атынан ұжымдық шарттар жасасу;

заңмен белгіленген тәртіп бойынша жиналыстар, митингілер, көше шерулерін, демонстрациялар, ереуілдер ұйымдастыру және өткізу;

баспа қызметімен айналысу, баспасөзде және басқа да бұқаралық хабарлама құралдарында, кәсіпорындарда өз қызметін көрсету;

меншікке ие болу;

өндірістік және шаруашылық қызметті жүзеге асыру.

Мемлекет кәсіподақтардың құқықтары мен мүдделерін қорғауды жүзеге асырады және олардың қызметіне кепілдіктер белгілейді.

Қазақстан Республикасының заңдарында, жұмыс берушілермен жасалған келісімдерде және шарттарда кәсіптік одақтардың өзге де құқықтары белгіленуі мүмкін.

Кәсіподақтардың өкілеттігін жүзеге асыру тәртібі тиісті заңдармен және кәсіподақ жарғысымен белгіленеді.

Ескерту. 10-бапқа өзгерту енгізілді - Қазақстан Республикасының 2007.05.15. N 253 Заңымен.

11-бап. Кәсіподақ мүшелерінің еңбек ету және әлеуметтік-экономикалық құқықтары мен мүдделерін қорғау

Қызметкерлердің еңбек жағдайлары мен оған нақты ақы төлеу, еңбек қорғау және өндірістегі қауіпсіздік, жұмыспен қамту, тұрғын үй жағдайлары, әлеуметтік сақтандыру және денсаулығын сақтау, зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы кәсіподақтардың құқықтары Қазақстан Республикасының тиісті заңдарымен реттеледі.

Кәсіптік одақ өз мүшелерінің еңбек ету және әлеуметтік-экономикалық құқықтары мен мүдделерін мынадай жолдармен қорғайды:

кәсіподақ мүшесі жұмыс берушімен контракт (шарт, келісім) жасасқан кезде оған құқылық және консультациялық көмек көрсету;

өз мүшелерінің құқықтарын және заңмен қорғалатын мүдделерін қорғап, сотқа жүгіну;

іс қаралған кезде сотқа қатысу;

өз мүшелері атынан жұмыс берушімен кәсіподақ мүшелерін, сондай-ақ еңбек ұжымының осы шартқа қатысуға қарсы емес басқа да мүшелерін қамтитын шарттар, келісімдер жасасу.

Өз мүшелерінің еңбек ету және әлеуметтік-экономикалық құқықтары мен мүдделерін қорғау мақсатында кәсіптік одақтар қолданылып жүрген заңға қайшы келмейтін басқа да әдістерді пайдалана алады.

Кәсіподақ өз мүшелерінің отбасыларына да көмек көрсетеді.

Ескерту. 11-бапқа өзгерту енгізілді - Қазақстан Республикасының 2007.05.15. N 253 Заңымен.

12-бап. Еңбек ұжымдарының құқықтары мен мүдделерін қорғау

Кәсіподақ еңбек ұжымының тапсыруымен өз органы арқылы жұмыс берушімен ұжымдық шарт жасасу кезінде оның өкілі болып, оның орындалуына бақылау жасай алады, сотқа еңбек ұжымының және оның жекелеген мүшелерінің құқықтары мен мүдделерін қорғауға бағытталған талаптар қояды, еңбек ұжымының құқықтарын жүзеге асыруға және оларды қорғауға байланысты басқа да іс-әрекетті жүзеге асырады.

Кәсіпорынның, оның құрылымдық бөлімшелерінің таратылуы немесе әкімшіліктің, меншік иесінің бастамасымен меншік және пайдалану түрлерінің өзгертілуі, өндірістің толық немесе ішінара тоқтатылуы жұмыс орындарын қысқартуға, сондай-ақ еңбек жағдайларын нашарлатуға әкеп соқтыратын болса, олар тиісті кәсіподақтарға кемінде екі ай бұрын алдын-ала хабарлап, олармен қызметкерлердің құқықтары мен

мүдделерін сақтау жөнінде келіссөз жүргізілген жағдайда ғана жүзеге асырылуы мүмкін.

Ескерту. 12-бапқа өзгерту енгізілді - Қазақстан Республикасының 2007.05.15. N 253 Заңымен.

13-бап. Кәсіподақ мүшелері құқықтарының сақталуына қоғамдық бақылауды жүзеге асыру

Кәсіптік одақтар өз мүшелерінің, сондай-ақ егер еңбек ұжымының жалпы жиналысының (конференциясының) шешімімен өз мүшелерінің мүдделерін білдіруге кәсіподаққа өкілдік берілген болса, оның басқа мүшелерінің де құқықтары мен заңды мүдделерінің сақталуына қоғамдық бақылауды жүзеге асырады.

Тексерулерді жүзеге асыру барысында кәсіподақтардың өкілдері өз мүшелерінің жұмыс орындарына кіруге және әкімшіліктен тиісті хабарлама алуға құқылы.

Жұмыс беруші мен оның әкімшілігі тарапынан осы мақсатта жүргізілетін тексерулерге қарсы әрекет және кедергі жасалуы заң бойынша қудаланады.

14-бап. Жиналыстар, митингілер, көше шерулерін, демонстрациялар, ереуілдер ұйымдастыру және өткізу

Кәсіптік одақ еңбек ұжымының тапсыруымен заңда белгіленген тәртіп бойынша жиналыстар, митингілер, көше шерулерін, демонстрациялар, ереуілдер және басқа акциялар ұйымдастырады және өткізеді, оларды еңбек жағдайларын жақсарту, жалақыны арттыру, жұмыссыздықты азайту жолындағы күрес құралы, қызметкерлерді өздерінің еңбек құқықтары мен әлеуметтік-экономикалық мүдделерін қорғау жолындағы күресте топтастыру, жұмыс берушілердің озбырлығынан қорғау, кәсіподақ мүшелерінің қажеттеріне сай келетін әлеуметтік-экономикалық саясат жүргізу мақсатымен мемлекеттік органдарға ықпал ету құралы ретінде пайдаланады.

Кәсіподақтар бірлескен қарсылық акцияларын өткізу үшін өздерінің күш-жігерін біріктіріп, басқа кәсіподақтармен және қызметкерлер топтарымен ынтымақтастық белгісі ретінде осындай акциялар өткізе алады.

Ескерту. 14-бапқа өзгерту енгізілді - Қазақстан Республикасының 2007.05.15. N 253 Заңымен.

15-бап. Баспа қызметін жүзеге асыру

Кәсіптік одақтар өздерінің баспа органдарын, баспалар ұстауға, радио мен теледидарды қоспағанда, басқа да бұқаралық хабарлама құралдарын меншіктенуге не өзгелердікін пайдалануға құқылы.

16-бап. Кәсіптік одақтардың ақша қорлары

Кәсіптік одақтар өз қаражаты және сырттан тартылған қаражат есебінен кәсіподақтардың жарғылық міндеттері мен мақсаттарын жүзеге асырудан туындайтын шараларды қаржыландыруға арналған әлеуметтік-экономикалық мақсаттағы ақша қорларын құра алады.

17-бап. Мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық саясатын қалыптастыруға кәсіподақтардың қатысуы

Кәсіптік одақтар жұмыссыздыққа қарсы күрес және жұмыспен қамтуды қамтамасыз ету, босап қалған қызметкерлерді қорғау бағдарламаларын, күнкөріс минимумын белгілеу және оны сақтау, табыстарды индексстеу, жалақының, зейнетақылардың, стипендиялардың және жәрдемақылардың ең төмен деңгейін арттыру жөніндегі шараларды қоса алғанда, өз мүшелерін әлеуметтік және экономикалық жағынан қорғау жөніндегі жоспарлар мен бағдарламаларды әзірлейді, оларды тиісті мемлекеттік органдарға ұсыныстар ретінде енгізеді.

18-бап. Кәсіптік одақтар қызметінің кепілдігі

Мемлекет кәсіподақтарға берілген құқықтардың сақталуын қамтамасыз етеді және олардың жарғылық міндеттерін орындауына жағдай жасауға кепілдік береді.

Кәсіподақтарды қандай да бір органдар мен ұйымдарға тікелей немесе жанама бағындыруды немесе оның құқықтарын шектеуді мақсат ететін, сондай-ақ кәсіподақтардың заңда және жарғыда (өзге негізгі құжаттарда) көзделген қызметіне кедергі жасайтын кез келген әрекетке тыйым салынады.

Мемлекеттік басқару органдары кәсіптік органдарына өз мүшелерінің құқықтарын қорғауға байланысты мәселелер бойынша хабарлама беруге міндетті.

19-бап. Сайланбалы кәсіподақ қызметкерлеріне берілетін кепілдіктер

Сайланбалы кәсіподақ қызметкерлерін, кәсіпорын толық таратылған реттерді қоспағанда, әкімшіліктің бастамасымен жұмыстан шығаруға, сондай-ақ олар мүшелері болып табылатын кәсіподақ органының алдын-ала келісімінсіз тәртіптік жазаға тартуға немесе басқа жұмысқа ауыстыруға болмайды.

Кәсіподақ органдарының құрамына сайланған қызметкерлерді сайланған өкілеттігі біткеннен кейін екі жыл ішінде әкімшіліктің бастамасымен жұмыстан шығаруға жол берілмейді, бұған кәсіпорын толық таратылған немесе қызметкер заң бойынша жұмыстан шығарылуы мүмкін болатындай кінәлі іс-әрекет жасаған реттер қосылмайды. Мұндай реттерде жұмыстан шығару осы баптың бірінші бөлігінде белгіленген тәртіп бойынша жүргізіледі.

Сайланбалы кәсіподақ органдарының мүшелері өз мүшелерінің мүдделерін көздеп қоғамдық міндеттерді орындау үшін кәсіподақ оқуына, кәсіподақтар шақыратын съездерге, конференцияларға делегат ретінде қатысқан, сондай-ақ олардың пленумдарының, төралқаларының жұмысына қатысқан кезінде өндірістік жұмыстан босатылады.

Жұмыстан босату шарттары мен ақы төлеу тәртібі ұжымдық шарттар мен келісімдерде көзделеді.

4-тарау Бастауыш кәсіподақ ұйымдарының кәсіподақ комитеттері

20-бап. Бастауыш кәсіподақ ұйымдары кәсіподақ комитеттерінің өкілеттіктері

Бастауыш кәсіподақ ұйымдары кәсіподақ комитеттерінің өкілеттіктері осы Заңмен, кәсіптік одақтардың жарғыларымен, салалық, өңірлік келісімдермен және ұйымдардың ұжымдық шарттарымен белгіленеді.

Бастауыш кәсіподақ ұйымдары кәсіподақ комитеттерінің құқықтары, кәсіптік одақтың мүшесі болып табылатын қызметкерлермен жұмыс берушінің бастамасы бойынша еңбек шартын бұзу Қазақстан Республикасының Еңбек кодексімен реттеледі.

Келісімдерге және ұжымдық шарттарға сәйкес кәсіподақ комитеттері мен жұмыс берушілер ұйымдардағы басқа да әлеуметтік-еңбектік, экономикалық мәселелерді шешуі мүмкін.

Ескерту. 20-бап жаңа редакцияда - Қазақстан Республикасының 2007.05.15. N 253 Заңымен.

21-бап. Кәсіподақ комитеттерінің қызметіне материалдық жағдайлар жасау

Кәсіподақ комитетінің материалдық жағдайлары ұжымдық шарт немесе келісім негізінде белгіленеді.

22-бап. Кәсіподақ жарналары

Кәсіподақ комитеттері кәсіпорынның қызметіне нұқсан келтірмей, жұмыс және оқу орны бойынша кәсіподақ жарнасын жинауға қақылы.

5-тарау Кәсіптік одақтардың меншігі, олардың шаруашылық және қаржы қызметі

23-бап. Кәсіптік одақтардың меншігі

Кәсіптік одақтардың меншігі олардың кәсіпорындарынан, тұрғын үй қорынан, баспаларынан, полиграфиялық базасынан, емдеу мекемелерінен, демалыс, білім беру, мәдениет, спорт, балалар мекемелерінен және үйлерімен, жабдықтарымен, сондай-ақ кәсіподақтардың өз қаражатына сатып алынған басқа да мүлікпен қоса алғандағы басқа да мекемелерінен құралады.

Кәсіптік одақтар меншік құқығымен өздеріне тиесілі мүлік пен ақшалай қаражатты иеленеді, пайдаланады және оларға билік етеді.

Кәсіптік одақтар мемлекеттің, жұмыс берушілердің, басқа да шаруашылық жүргізуші субъектілердің міндеттемелері бойынша жауап бермейді, өз кезегінде олар да кәсіподақтардың міндеттемелері бойынша

жауап бермейді.

Кәсіптік одақтардың меншігі заңмен қорғалады.

24-бап. Кәсіптік одақтардың өндірістік және шаруашылық қызметі

Кәсіптік одақтар заңдарға сәйкес заңды ұйымдар болып табылады.

Кәсіптік одақтар мен олар уәкілдік берген органдар сыртқы экономикалық қызметті жүзеге асыруға, кәсіпорындар, мәдениет, оқу, емдеу, спорт, спорттық-сауықтыру мекемелерін және басқа мекемелер, банкілер, сақтандыру қоғамдары мен акционерлік қоғамдар құруға, бірлескен кәсіпорындардың құрылуы мен қызметіне қатысуға, лотереялар, қайырымдылық шараларын ұйымдастырып, өткізуге, өз мүшелерін сақтандыруға, баспа қызметімен айналысуға, ынтымақтастық қорларын, мәдени-ағарту қорларын және әлеуметтік-экономикалық қорлар құруға, сондай-ақ өздерінің мақсаттары мен міндеттеріне, Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес өзге де өндірістік және шаруашылық қызметті жүзеге асыруға құқылы.

Ескерту. 24-бапқа өзгерту енгізілді - ҚР Президентінің 1995.10.05. N 2489 Заң күші бар Жарлығымен .

*Қазақстан Республикасының
Президенті*